

Mladi za napredek Maribora 2016
33. srečanje

**MOTIV (NE)SVOBODE SKOZI KNIŽEVNI LIK VERONIKE
ZARNIK V ROMANU *TO NOČ SEM JO VIDEL***

KNJIŽEVNOST

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

Avtor: ŠPELA BERIČ
Mentor: BORIS SVETEL
Šola: II. GIMNAZIJA MARIBOR

2016, Maribor

Mladi za napredek Maribora 2016
33. srečanje

**MOTIV (NE)SVOBODE SKOZI KNJIŽEVNI LIK VERONIKE
ZARNIK V ROMANU *TO NOČ SEM JO VIDEL***

KNJIŽEVNOST

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

2016, Maribor

Kazalo vsebine

Naslovna stran	0
Naslovna stran	1
Povzetek	3
Zahvala	4
Uvod	5
Osrednja zgodba	6
Veronika in kršitve zakonske zveze	7
Nezvestoba skozi oči stranskih oseb	8
Svoboda osrednje protagonistke in družbene norme.....	10
Nerazumevanje Veronikine svobodomiselnosti.....	12
Ko svoboda spolzi iz rok.....	12
Zaključek.....	14
Družbena odgovornost	16
Citirana dela	17

Povzetek

Roman *To noč sem jo videl* je le eden od številnih nagrajenih del slovenskega pisatelja Draga Jančarja. Osrednja protagonistka je fatalna, vitalistična in ekscentrična ženska, ki se kljub dokaj liberalnemu okolju ne čuti dovolj svobodne. V raziskovalni nalogi sem razdelala motiv svobode v povezavi s protagonistko Veroniko Zarnik. Slednje sem storila z analizo naslednjih faktorjev: zakonske zveze, družbenih norm v posameznih urbanih okoljih ter stereotipne podobe žensk v obdobju druge svetovne vojne. Vključila sem tudi opis odnosa stranskih oseb do samosvojesti osrednje protagonistke ter nakazala, kako to vpliva na nadaljnjo razvijanje zgodbe. Motiv svobode v romanu prehaja iz popolnoma neovirane svobode, kot je sprehajanje aligatorja po promenadi in prešuštvo, do nasilnega odvzema svobode v lovski koči, ne daleč od Zarnikovega gradu. Mlada ekscentrična ženska, ki je bila prepričana, da ima v rokah cel svet, na koncu ni imela v rokah niti lastne svobode.

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju za podporo pri pisanju raziskovalne naloge ter gospe knjižničarki, ki mi je strpno pomagala pri zbiranju potrebnih virov.

Uvod

Moto romana, zapisan na prvi strani, se glasi »..naše izmišljene zgodbe, narejene iz realnosti..« (Jančar, 2015, str. 5). Opozarja nas na potencialno verodostojnost dogajanja, ki vseskozi poteka v realnih zgodovinskih okoliščinah. Dotika se nič hudega slutečih fiktivnih oseb, ki nazadnje postanejo nesmiselne žrtve druge svetovne vojne. (Potisk, 2012, str. 84)

Ena izmed njih je tudi osrednja protagonistka, ki je življenjske energije polno, predvsem pa uporniško bitje. Na vse možne dovoljene in malo manj sprejemljive načine se upira tedanjemu sistemu in urbanim normam visoko meščanske družbe, ker ji ne dajejo dovolj svobode za razgibano življenje, kakršnega bi rada živela. Za tiste čase nenavadno potuje sama, sprehaja aligatorja po promenadi in se poslužuje prešuštva. Vse skupaj se zdi sprejemljivo in preprosto, dokler njena ekscentričnost navdušuje ljudi. Narava enega človeka pa se težko upre sistemu, ki mu na vrata trka druga svetovna vojna. V Jančarjevih delih usoda nikoli ni prepuščena naključjem, svoboda pa nikoli ni popolnoma neovirana. V prvem delu romana med sproščenim pogovorom s Stevom Veronika sama izjavi: »*Kajti človek ni svoboden /.../ jaz že nisem.*« (Jančar, 2015, str. 25)

Ko sem prebrala to misel, se mi je posvetilo, da ne bi bilo slabo raziskati motiva svobode v romanu. Treba je poudariti, da je bila predvsem v dogajalnem času romana to precej pereča tema, aktualna pa je tudi danes. Po ponovnem branju sem našla kar nekaj zanimivih izhodišč, ki so bile vredna omembe: svoboda vojakov, oficirjev; svoboda Veronike in Steva, svoboda konjev, omejevanje svobode žensk v različnih evropskih mestih. Vse te variacije motiva pa je mogoče speljati prek enega samega lika, Veronike Zarnik. Na podlagi te ugotovitve sem oblikovala raziskovalno vprašanje: »**Kako se kaže motiv svobode v povezavi z glavno protagonistko Veroniko Zarnik v romanu Draga Jančarja *To noč sem jo videl?***«

Motive bom razdelala in težila k objektivnemu vrednotenju različnih perspektiv. Raziskavo sem začela s izpisom vseh povezav med svobodo in glavno protagonistko, nato sem nadaljevala s ponovnim branjem in sprotim označevanjem ter tako skušala priti do odgovora na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

Osrednja zgodba

Roman *To noč sem jo videl* opisuje življenje pred drugo svetovno vojno in med njo. Zgodba je postavljena v urbano in pa podeželsko okolje Slovenije in Srbije. Uvodna zgodba romana seže v leto 1937. Pripoveduje jo srbski oficir kraljeve vojske Stevan Radovanović, ki se leta 1945 znajde v ujetništvu. Spominja se svojih let v Ljubljani, ko je moral proti svoji volji učiti mladenko jahanja. Prav ta mladenka je glavna protagonistka romana, Veronika. Ljubezenska zgodba srbskega oficirja in mlade ekscentrične Ljubljančanke je na nek način hollywoodsko zasnovana. Na prvi pogled popolnoma značajsko različni osebi iz zelo različnih kulturnih okolij najdeta skupno točko, jahanje, se zaljubita in nato pobegneta. Prvi del romana z opisovanjem ljubezenskih pobegov v naravo in na videz nesojene ljubezni je edini svetel in ga lahko označimo za popolno nasprotje temu, kar sledi. Proti koncu poglavja izvemo, da se je Veronika vrnila k svojemu prvotnemu možu in zaupniku, Leu, njuna kratka romanca pa popolnoma razpade. Stevan pa nas mimogrede seznanja tudi z vestjo o nečloveškem umoru dveh zakoncev na Pohorju, ki se časovno pokriva z Veronikino vrnitvijo k možu, kar v bralcu ustvari prvi grenki priokus. Druga pripovedovalka, ki bralcu ponudi vpogled v situacijo iz ženske perspektive, je bolehnata, umsko šibka in svetu odtujena Veronikina mati. Njeno največje breme je občutek nevednosti, kaj se dogaja ali se je zgodilo z njeno hčerko, in popolna nemoč karkoli spremeniti. Skozi okna opazuje obraze mladenk in v njih išče Veroniko. Opisani del je tudi izjemno retrospektiven, saj se med čakanjem vrnitve Lea in Veronike spominja svojih mladostniških let, ko še ni čutila trpljenja. Starka s pomočjo Leovega brata napiše pismo nemškemu zdravniku Horstu, v upanju, da je temu znano, kje se nahajata pogrešana. Omenjeni zdravnik se nam predstavi kot tretji pripovedovalec in razširi bralčevo poznavanje Veronikinega značaja. Od vseh petih pripovedovalcev nam svoj del zgodbe poda iz najbolj razumskega, analitičnega in objektivnega stališča. Bralcu omogoči kratek oddih od napetega dogajanja z retrospektivnim opisovanjem spominov na zakonca. Napetost začne spet naraščati z zadnjima dvema ključnima pričanjema. Prva je uslužbenka gradu, kjer sta zakonca preživela zadnja leta svojega življenja. Je rahločutna ženska, ki odkrito kaže naklonjenost do Veronike, hkrati pa bralcu razkrije pomemben del zgodbe. To, kar nam je nakazala mati, Joži z neposredno pripovedjo samo še potrdi. Do tega dela romana je bralcu jasno, da so Veroniko in njenega moža odpeljali partizani. Kljub že zaostrenemu ozračju pa nam je še vedno skrito dejstvo, kaj se je z zakoncema zgodilo po tem. Zgodbo zaključi in zaokroži človek, ki je sprožitelj plaza nezaželenih in nesrečnih dogodkov. Občasen uslužbenec na gradu, pozneje partizan Jeranek

zaradi ljubosumja in mladostniške naivnosti ovadi Veroniko in Lea. Pri brutalnem umoru in posilstvu ni prisoten, vendar je njegov opis dogodkov dovolj jasen, da nam razkrije njuno usodo. (Leiler, 2010)

»Roman je napisan v stilu, ki ne dopušča glavnega pripovedovalca, ki bi karkoli vrednotil. Dogajanje je posredovano čimbolj »neposredno«, »odprto«; bralca naj bi samo, brez slehernih komentarjev in sugestij, privedlo do čim bolj samostojnega, predvsem pa samodejnega vrednotenja.« (Dolgan, 2011, str. 211)

Glavna protagonistka, ljubiteljica življenja in narave, se v romanu velikokrat znajde v situaciji omejevanja svobode. Faktorji, ki ovirajo njeno svobodomiselnost, so zakonska zveza, katerega podlaga je verska vzgoja, urbano okolje, ki zahteva upoštevanje meščanskih norm obnašanja, in pa spol, saj so to bili časi, ki niso omogočali enake svobode obema spoloma.

Veronika in kršitve zakonske zveze

Zakonca si v cerkveni poroki obljubita zvestobo v dobrem in slabem. Kljub določenim svoboščinam, ki jih ponuja zakonska zveza, prešuštvo ni ena izmed njih. Veronika je značajsko precej vročekrvna in ekscentrična, zato bralca naj ne bi čudilo, da se poda v avanturo z osebnim učiteljem jahanja. Obtožba, da je hotela s tem prizadeti svojega moža Lea ali komurkoli povzročiti težave, bi bila prehuda. V njeni naravi se skriva naglost pri odločanju, brez daljšega premisleka o posledicah odločitve sprejema na podlagi trenutnih čustev. Pri tem se malokdaj ozira na mnenja drugih vpletenih oseb in poskrbi za svojo dobrobit. Slednje se sliši precej nemoralno, pa vendar je iz perspektive osebne sreče občudovanja vredno, saj postavi na stran občutek krivde, čustva vpletenih, prizadetih oseb in navsezadnje presliši tudi vse govorice ter mnenja posredno vpletenih. Če motiv zakona pogledamo kot zaokroženo celoto, vidimo, da njuna zakonska zveza ni vredna popolnega zaničevanja. Po ponovnem snidenju se še enkrat v šali poročita z verigami okoli zapestij. Te na simbolični ravni pomenijo večno zaprisego in navidezen odvzem svobode. K ironičnemu dogajanju pa vsekakor ne spada pesnikov zaključek: »dokler vaju smrt ne loči«. Izjava ima tukaj negativno konotacijo, saj nam da sugestijo o zaključku romana. ».. zdaj pomislim, in to rečem Petru, da naš pesnik takrat sredi šaljive slovesnosti ni po naključju rekel, dokler vaju smrt ne loči, kaj, če so se res odprli grobovi, če ju je smrt res ločila?« (Jančar, 2015) In tisti poročni »za vedno« prav zares postane za zmeraj.

Nezvestoba skozi oči stranskih oseb

Pogledi stranskih oseb na Veronikine kršitve zakonske zveze rahlo variirajo. Leo Zarnik, Veronikin mož, tako kot ona v romanu ni deležen svojega poglavja, kljub temu pa nam delno opišejo njegov značaj drugi pripovedovalci. Zakonca sta bila znanca že od mladih let in se mogoče preveč dobro poznala, kar bi lahko vodilo do postopoma dolgočasnega razmerja. Ker pa je osrednja protagonistka vse prej kot zdolgočasena oseba, vedno išče alternative, ki bi zadostile njenim pričakovanjem. V tem primeru je to bil konjeniški oficir kraljeve vojske. Druga stvar, ki bi lahko vplivala na slabšanje razmerja, je Leova obsedenost z delom. Lahko bi rekli, da je ženi posvečal premalo časa glede na njena pričakovanja. V romanu je nekajkrat nakazana njegova zaposlenost in uspešnost, predvsem s tem, da je kasneje ni več vozil na tečaj jahanja, Veroniki in Stevanu je obljubil skupno ježo, pa tega ni uresničil in da ni opazil vedno večjega razdora med seboj in svojo ženo. Po videzu urejen, morda celo vzvišen človek, je kazal jasne znake čustveno stabilnost in rahlo brezbržnost. Kljub temu pa bi bilo napak reči, da mu ni bilo mar za Veroniko. Obratno. Verjetno je toliko časa posvečal službi in poslom, da bi na neki ravni ugodil prav njej. Leo sprejema njeno svobodo, še več, sprejema Veroniko v celoti. Svojo naklonjenost ženi nedvomno dokaže, ko jo po njeni vrnitvi v Slovenijo in razhodu s Stevanom spet sprejme v svoje naročje. S slednjim ni mogoče trditi, da odobrava storjena dejanja, lahko pa z gotovostjo rečemo, da je zrel moški, ki spoštuje svojo ženo in ji brez večjih pomislekov odpusti vsa odstopanja od družbeno sprejemljivega.

Za skok čez plot sta potrebni dve osebi, tudi tukaj svojo vlogo odigra konjeniški oficir. Sprva skrhan odnos popravi skupna ljubezen do konjev. Stevan opisuje njuna druženja: »*Ko sva sedela v travi in se pogovarjala o konjih, ki so bili nekoč majhni kot psi, zdaj pa so veliki, pametni in svobodnejši od človeka.*« (Jančar, 2015, str. 25). Skupno jahanje, na *svobodnih konjih*, bi lahko razumeli kot namig na svobodo, ki je bila Veroniki dana, ko se je prepustila čustvom, ki so se začela razvijati do prvega pripovedovalca. Stevan v protagonistki vzbudi kratkoročna čustva, ki jih tisti trenutek čuti kot pravo ljubezen. Po nekaj ježah že odkrito kaže naklonjenost do svojega jahalnega učitelja v precej znani in obiskani restavraciji. Ne meni se za njegovo prigovarjanje, da bi bilo bolj diskretno vedenje primernejše. Zmotila je ni niti prisotnost šoferja med njunim ljubkovanjem in vedno dolgim poslavljanjem. Zakaj je stvar zamolčal Leu, nikoli ne izvemo. Ne bi bilo zmotno reči, da sta ga verjetno tako kot vse moške, omenjene v romanu, očarali njena življenjska energija in ženskost. Na točki, ko se zaljubljenost že globoko usidra v obeh, Veronika celo izrazi željo, da bo prespala v Stevanovem vojaškem

stanovanju, in kljub prigovarjanju, da je tvegano, to tudi naredi. Konjeniški oficir je značajsko oseba, ki se nerad izpostavlja na takšen način, in se tudi kasneje po navidezni prekinitvi njune avanture dokaj hitro vda v usodo. Popolno nasprotje pa je Veronika, ki plava proti toku in se odloči pobegniti z njim, ko je kazensko premeščen v Vranje. Kmalu po prihodu v Vranje je v Veroniki rasla razklanost med hrepenenjem po ustaljenem, meščanskem življenju, ki ji je dajalo vse udobje in razkošje, ter med ljubeznijo do Stefana. Take razklanosti v sebi ni mogla dolgo skrivati, kar je med vrsticami tudi zapisano. Medbesedilni sklici, kjer prevladuje ljudska pesem, se pojavljajo kot nekakšna asociacija pri dojemanju položaja osrednje protagonistke. (Potisk, 2012, str. 85) Stevan večkrat v svojem pripovedovanju omeni: *»čez dolgih sedem let se bova vidla spet, je pela tisto slovensko narodno pesem, ki jo je imela posebej rada, kadar je bila otožna in je gledala s tistim odsotnim pogledom, s kakršnim me je gledala tudi zdaj, sam Bog nebeški ve, kdaj sedem let bo preč.«* (Jančar, 2015, str. 8). Stevanu bi lahko bilo že od trenutka, ko se je odločila pobegniti z njim, jasno, da je preveč svobodomiselnja za kraje na skrajnem jugu Kraljevine Jugoslavije.

Josipina ni podpirala Veronikine nezvestobe, kljub temu pa ji je stala ob strani in ji pošiljala knjige, ko je bila v Vranju. Ko sta se s Stevanom vrnila v Maribor, je takoj opazila hčerkino mešano stanje in si ga razlagala tako: *»Veronika je bila svobodna, prav zaradi tega že nekoliko nesrečna...«* (Jančar, 2015, str. 69). Opazila je njeno ujetost, iz katere se ni mogla rešiti: *»Če bi ji takrat skušala orisati njen nemogoč položaj, bi se uprla.«* (Jančar, 2015, str. 69). Na neki točki pa se je vseeno odločila, da posreduje in poskuša omiliti hčerkino razklanost: *»Nekega dne sem med sprehodom rekla, človeku ni treba vztrajati, če se enkrat zmoti/.../. neki spomladanski večer, ko sva spet ostali sami, sem ji rekla, da imam občutek, da ji ni prav dobro pri duši. Našla sem pravo besedo.«* (Jančar, 2015, str. 69) Veronika se je nekaj tednov za tem vrnila v Ljubljano, kasneje pa še k Leu. Vprašanje pa je, ali je bila Veronikina vrnitev k Leu samo njena odločitev in njena svobodna volja ali je bila rezultat spleta okoliščin in ponotranjenja mnenja druge osebe. Mati Josipina ji je nevede burila spomine na življenje pred pobegom in ji tako zožila svobodo razmišljanja v ključnih situacijah.

To je tako imenovano socialno vplivanje¹, natančneje informacijsko vplivanje². O njem govorimo, ko se oseba (v tem primeru osrednja protagonistka) obrne na Josipino verjetno s prošnjo, da ji oriše, kaj vse se je zgodilo med njeno odsotnostjo. Ker je bila v maminem interesu Veronikina sreča, ki bi se izpopolnila z vrnitvijo k Leu, je to priložnosti izkoristila in jo zasula z vsemi podrobnostmi. To je pognojilo seme že zasejanega dvoma. Zaradi Veronikine nezmožnosti avtonomnega vedenja v trenutkih razcepljenosti je prišlo do procesa internalizacije³. Prevzela in ponotranjila je poglede spoštovane osebe. Napačno bi bilo trditi, da so materina dejanja sebična. Želela je le pomagati hčerki in ji vrniti nasmeh na lice. Navsezadnje bi podobno ravnal vsak bližji sorodnik, že zaradi odgovornosti, ki ti jo čutiš do bližnjega. Po Veronikinem izginotju začne Josipina dvomiti o svojem početju: »*In danes, ko spet sedim ob oknu in prihaja še en tesnobni večer, ne vem, ali sem ravnala prav. Morda ji tam v Mariboru ne bi bilo dobro pri duši, toda bila bi živa*« (Jančar, 2015, str. 69) in »*Če bi ostala s Stevom, sem rekla Petru, bi bila danes najina hči še zmeraj v tistem mariborskem stanovanju. V stanovanju srbskega oficirja, ki je puščal v predsobi blatne škornje. Mogoče bi bila tam spodaj v južni Srbiji in bi redila kure. Ampak jaz bi vsaj vedela, kje je.*« (Jančar, 2015, str. 59) ter »*če bi ostala s Stevom, se to ne bi zgodilo, ne bi odšla, ne bi izginila z neznanimi obiskovalci neko mrzlo januarsko noč pred letom in pol./.../ Ne bi odšla na Podgorsko graščino in ne bi od tam odšla v neznano./.../ Jaz sem ji svetovala, naj se vrne k Leu*« (Jančar, 2015, str. 66).

Svoboda osrednje protagonistke in družbene norme

Stvar, ki je Veroniko odkrito motila in skrhalo odnos zaljubljenec, kar je vodilo do vrnitve k Leu, so dogodki v Vranju, povezani s tamkajšnjimi družbenimi normami, ki Veroniko potisnejo dobesedno ob zid.

V Vranju je omejena s takrat tradicionalno predstavo ženske na jugu Evrope. Stereotip pred-, med- in povojne ženske je pranje perila, kuhanje in podrejanje. V kazenskem Vranju ni bilo zaželeno, da hodi iz hiše ali nosi oblačila bolj svobodne narave. Vsak odstop od gospodinjske ženske so moški razumeli kot izzivanje na seksualni ravni. Tudi v tedanji pred-

---

¹ Delovanje ene osebe usmerja ali pa je predpogoj za delovanje druge osebe.

² Posameznik se obrne na osebo, da bi dobil točne informacije o realnosti. Ta vrsta vpliv je prisoten predvsem v dvomnih situacijah, ko zainteresirana oseba ni popolnoma prepričana, kaj je prava odločitev. Običajno se zaključí s postopkom interanalizacije.

³ Internalizacija je proces, med katerim posameznik popolnoma prevzame norme in jih dojame kot sebi lastne.

in medvojni literaturi se je ženska pojavljala kot nesvoboden in podrejen lik. (Dolgan, 2011, str. 213)

»Jančar pa v romanu ne dopolnjuje samo enostranske podobe ženske v slovenski književnosti, temveč tudi enostransko podobo meščanstva, saj upravičeno vidi v njem pozitivno prvino slovenske družbe pred drugo svetovno vojno in tudi med njo, torej tisti dve podobi, ki ju je povojna komunistična oblast hoteno prikazovala enostransko – žensko kot izkoriščanko in meščanstvo kot negativen družbeni razred, ki ga je treba uničiti, od književnikov pa zahtevala, da morajo to v svojih delih upoštevati.« (Dolgan, 2011, str. 213)

Stevan kot moški, rojen na jugu Kraljevine, je bolje seznanjen s tamkajšnjim položajem žensk, kar skuša Veroniki nekajkrat pojasniti. Prvič ji to omeni takoj na začetku, ko sedi na kovčku in kadi cigareto. »*Ne moreš se tako obnašati, sem rekel, kaj si bodo ljudje mislili o tebi?/.../Ni razumela, zakaj ne bi smela sedeti na kovčku na zagrebški železniški postaji, s prekrižanimi nogami in s cigareto v roki*« (Jančar, 2015, str. 40) Osrednja protagonistka v tem delu nastopa skoraj feministično in se nikakor ne more sprijazniti z dejstvom, da ji nekdo prepoveduje kajenje sede na kovčku s prekrižanimi nogami. Nadalje se nikakor ni strinjala s tem, da je ženskam narekovano, kako naj se oblačijo ter kdaj in kako lahko zapustijo bivalne prostore. To jih dela milo rečeno, kot je zapisano v romanu »arestantke«.

Stranska oseba, ki se od vseh najbolj zaveda pomembnosti družbenih norm, pa je verjetno Veronikina mama Josipina. Hčerko je vzgajala v krščanski veri in jo poslala študirat v Nemčijo. Veronikina svobodomiselnost pa je presegala naučeno. Za domačo žival je imela aligatorja, ki ga je prosto sprehajala po ljubljanski promenadi, vendar razen začudenih pogledov ni požela nobene hujše kritike. Ob prvi priložnosti pa se je odpeljala na Susak, ne da bi komu dala kakšno pojasnilo, kam je namenjena.

Vzporedno z družbenimi normami pa jo je težila tudi razlika v dojemanju spola. Glavna protagonistka nevidne črte med tem, kaj je za žensko sprejemljivo početi in kaj ni, preprosto ni videla. Med ježo in poglobljenimi pogovori s Stevanom o posameznikovi svobodi je rekla: »*Meni pa ves čas postavljajo neke ograde, neke nevidne črte, do tod in ne čez, tam ni več tvoj svet*« (Jančar, 2015, str. 25). Samo za sebe govori že dejstvo, da je bila prva ženska, ki je naredila izpit iz pilotiranja, kar je še danes, 70 let kasneje označeno za moški poklic.

Nerazumevanje Veronikine svobodomiselnosti

Edini pripovedovalec, ki Veronikinega življenjskega sloga ni dojemal pozitivno, je Jeranek. Bralec ves čas domneva, da gre pri izdaji samo za politično ideološki motiv, a ga je v resnici sprožil seksualni. (Dolgan, 2011, str. 215). Občasni delavec na posestvu je gojil nerealno ljubezen do grajske gospodarice, zato ga je tudi zmotila domnevna naklonjenost njegovemu prijatelju Janku Kralju. Le ena naivna misel je bila potrebna da je očrnil zakonski par pri partizanih in s tem nevede podpisal smrtno obsodbo grajskih. Obtožil ju je sodelovanja z nemškimi gestapovci brez trdnejših dokazov in povrh še zavrto mislil, da bo tako lažje pridobil Veroniko. Ironično pa je vedenje, da je bila prav glavna protagonistka tista, ki je rešila Jeranka iz rok gestapovca, s katerim naj bi po Jerankovem sklepanju zakonca sodelovala. Kljub temu da je Leo ves čas podpiral partizansko gibanje in jih oskrboval z osnovnimi in tudi manj osnovnimi stvarmi za preživetje, so ju zaradi obtožbe neko noč nasilno odpeljali z gradu v bližnjo lovsko kočo. Jeranek si ni želel takega izida, še drugi dan po tragediji je verjel, da so zakonca morda izpustili: »*Upal sem, da so ju pognali v dolino, kakor jaz onega konjerejca. Ves čas sem imel pred seboj njen obraz.*« (Jančar, 2015, str. 179). Ne takrat in niti kasneje pa ni priznal krivde za njun konec. Le njegov prijatelj, kateremu je bil hlapčevsko podrejen, je nekaj dni pred svojo smrtjo izjavil: »Mogoče smo ga malo polomili/.../ nismo imeli dovolj trdnih dokazov, to je res.« (Jančar, 2015, str. 189). Takoj za tem je našel zanj precej opravičljiv razlog za odvzem človeškega življenja: »*Toda razumeti je treba, da smo bili mladi in nori od nenehnih bojev, preganjali so nas kot zveri, kot je rekel tovariš Janko, in mi smo včasih morali neusmiljeno usekati nazaj.*« (Jančar, 2015, str. 189). Janku, posledično tudi Jeranku, se ni zdelo pretirano pomembno, ali jemljeta življenja krivih ali nedolžnih ljudi, preprosto so morali »udariti nazaj«.

Ko svoboda spolzi iz rok

Dokončen odvzem svobode bivanja nakazuje že prej naveden odstavek ob ponovni simbolični poroki in še nekateri drugi dogodki v romanu, ki niso tja postavljeni po naključju. Roman *To noč sem jo videl* lahko navežemo na drug Jančarjev roman Severni sij. Romana združuje nenaden odvzem svobode in skorajda sadistična nasilna smrt. V *To noč sem jo videl* najdemo celo konkretne navezave na osrednje osebe in dogodke iz romana Severni sij: »*.. drugi je bil trgovski potnik, ki je ponujal laboratorijsko opremo. Ta je bil menda, če sem prav razumel,*

namenjen v Trst in je tukaj čakal na prihod svojega sodelavca iz Prage, ime mu je bilo, ne vem, zakaj sem si to zapomnil, Erdman.» (Jančar, 2015, str. 52)

»Čeprav omemba Erdmana deluje nekoliko naključno, jo je mogoče razumeti veliko globlje; medbesedilna figura izposoje literarne osebe namreč s seboj prinaša vse svoje konotacije iz izvornega besedila, s čimer opozarja na tematsko-idejno sorodnost med obema romanoma. Erdmanov »konec« je bil posledica delovanja zgodovinskih silnic, zato je pričakovati, da bo usodni zasuk dogodkov v odločilni meri vplival tudi na Veronikino življenje.« (Potisk, 2012, str. 90)

Bralec se zdrzne tudi ob dejstvu, da ko je Veronika pred drugo svetovno vojno zapustila konjeniškega oficirja v Mariboru, so oropali in ubili zakonski par na Pohorju. To naj bi naredili »miroljubni Slovenci«. Ta dogodek nam sugerira, naj razmišljamo o podobnem koncu zakoncev Zarnik. Na tragičen konec pa nakazujejo tudi pogoste omembe lova, nagačenih in ustreljenih živali, zimskega klanja prašičev, povožene žabe, predvsem pa nagačenega aligatorja. Zdi se, da tudi posvetilo, ki ga je napisal Veroniki v podarjeni knjigi, ni naključje: »Zdi se, da je mladost minljiva.« (Jančar, 2015) Mladost v vsakem primeru preide v starost, ali pa ji je sploh odvzeta možnost, da preide. Veronika predstavlja mladost, mladost, ki se nikoli ne postara.

Zaključek

Zdi se, da se glavna protagonistka kaj malo zmeni za pravila, ki jo omejujejo. Mladost, izobraženost in ženska energija so ji omogočale, da je brez večjih naporov živela prijetno in razkošno življenje. Vzame si toliko svobode, kot je potrebuje. Poslužuje se prešuštva, sprehaja aligatorja po promenadi in se nenapovedano odpelje na izlet. Zlahka prekorači tedanje stroge družbene norme. Stranske osebe dojemajo Veronikino svobodo različno. Predvsem ženskih likov način njenega življenja in občasno prestopanje *nevidne črte* ne moti. Ne samo da jih ne moti, ampak dojemajo te stvari precej pozitivno, kot nekaj, kar dela njo Veroniko. Pogled moških književnih likov na njeno vedenje je različen. Preprosto bi lahko povedali, da tisti, ki jo imajo, se nad njenim svobodnim življenjem ne pritožujejo, in tisti, ki je nimajo, ji ta način življenja zamerijo. Iz te interpretacije je izključen nemški zdravnik, ki svoje mnenje podaja precej objektivno in hladno. Dodati je še treba, da je on od vseh pripovedovalcev z Veroniko preživel najmanj časa, kar bi lahko oteževalo oblikovanje konkretnega mnenja. Leo, Veronikin mož, in Stevan, njen ljubimec, ne vidita večjih težav v njenem načinu življenja in ga ne obsojata. Protiutež njima pa je Jeranek, občasni delavec na posestvu, ki glavni protagonistki zameri vedenje in ga celo obsodi. Vse se enkrat konča. Tako se je končalo tudi Veronikino neprestano prilaščanje svobode. Mislila je, da ne glede na to, kake ograde družbeno sprejemljivega vedenja ji postavijo, jih je možno preskočiti, ne da bi bila za to kaznovana. To prepričanje se ji je izneverilo v trenutku, ko jo Jeranek začne videti kot seksualni objekt, ki vzbuja preveč moške pozornosti. Za tem se je usul plaz nesrečnih dogodkov. Vpletenost v situacijo je bila prevelika, da bi bil možen pobeg brez posledic. Verjamem, da Veronika do poslednjega diha ni verjela, da gre zares. V njenem dotedanjem življenju se je vsaka težava rešila njej v prid. Okoliščine, v katerih se je znašla zdaj, pa so bile popolnoma zunaj njenih pričakovanj. Njena vitalistična, ekscentrična in fatalna narava pa v končni situaciji ni dala zelenega rezultata. Svoboda glavne protagonistke se iz izrazitega samostojnega razpolaganja s svojim življenjem prevesi v absurdno nenadzorovano smrt.

Veronika je bila svobodna ptica, ki so ji odrezali krila. Nemškemu zdravniku je odprla oči pri videnju življenjskega smisla, to je lepo povzel v zadnjem delu svojega poglavja.

“Živimo v času, ko se spoštujejo samo ljudje, živi ali mrtvi, ki so se bili pripravljene boriti, celo žrtvovati za skupne ideje. Tako razmišljajo zmagovalci in poraženci. Nihče ne ceni ljudi, ki so hoteli samo živeti. Ki so imeli radi druge ljudi, naravo, živali, svet in se z vsem tem dobro počutili. To je za današnji čas premalo. In

čprav se jaz lahko prištejem k tem, ki so se bojevali, tudi če so bili poraženi, sem pravzaprav hotel samo živeti. In da ima to smisel, mi je odkrila med vojno tista radovedna, vesela, vsemu svetu odprta in nekoliko otožna gospa, ki sem jo srečal v oni bližnji daljni deželi.” (Jančar, 2015, str. 108)

Družbena odgovornost

V svoji nalogi sem spoštovala človekove pravice in njihovo univerzalnost s koherentnim citiranjem. Moja naloga je napisana celovito in lahko pripomore bralcem romana, da razširijo pogled nanj.

Citirana dela

Dolgan, M. (2011). Roman kot Pandorina skrinjica. Drago Jančar: To noč sem jo videl. ZRC

SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 209-221.

Hajnšek, M. F. (28. junij 2011). Zgodba vznemirja filmarje. *Večer*, str. 14.

Jančar, D. (2015). *To noč sem jo videl*. Ljubljana: Modrijan založba, d. o. o.

Leiler, Ž. (2010). Si naš ali njihov, rdeč ali črn, levi ali desni. Vmes ni nič. *Zvon*, 8-12.

Potisk, M. (2012). Slavia Centralis, številka 2, letnik V. *Medbesedilni vidik Jančarjevih*

romanov Drevo brez imena in To noč sem jo videl, str. 82-94.

Stepančič, L. (2011). Drago Jančar: To noč sem jo videl. *Sodobnost*, 153-156.